КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Історичний факультет

Кафедра історії Центральної та Східної Європи

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник декана з науково-педагогічної
та навчальної роботи
Тарас ПШЕНИЧНИЙ
«__»_____2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ЗАБОРОНЕНИХ КНИГ

галузь знань	**03 Гуманітарні науки**
спеціальність	**032 Історія та археологія**
освітній рівень	**другій (магістерський)**
освітня програма	**Історія України**
вид дисципліни	**факультетський перелік дисциплін вільного вибору**

Форма навчання	**денна**
Навчальний рік	**2021/2022**
Семестр	**3**
Кількість кредитів ECTS	**3**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**
Форма заключного контролю	**залік**

Викладач: Мордвінцев В'ячеслав Михайлович, доктор історичних наук, професор кафедри Історії Центральної та Східної Європи

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. _____ (_____) «__»_____ 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»___ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Мордвінцев В'ячеслав Михайлович, доктор історичних наук, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри історії Центральної та Східної Європи
_____ В'ячеслав МОРДВІНЦЕВ
(підпис)
Протокол № 8 від « 24 » червня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 7 від « 26 » серпня 2021 року
Голова науково-методичної комісії _____ Наталія ТЕРЕС
(підпис)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – опанування студентами суті історичних процесів, пов'язаних з взаєминами суспільства та політичних структур влади, Церкви, суспільних організацій, починаючи від ранній цивілізацій Сходу і європейського терену, які супроводжувалися соціальними колізіями, пов'язаними з заборонами людської думки, книг.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати фактори, що спричинили запровадження дозованих свобод, контрольно-цензурних органів, які охороняли політичні основи влади, бюрократично-ієрхаїчну систему, суспільство, Церкву.
2. Вміти аналізувати процеси становлення контрольно-цензурних органів; розуміти їх сутність, визначати їх місце і значення в історії заборонених книг; уміти працювати з комплексом джерел; вести самостійні дослідження в межах дисципліни;
3. Володіти елементарними навичками джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна спрямована на ознайомлення студентів з історією книжкової справи, її впливу на розвиток суспільства і світової культури, історію цензури та різноманітних обмежень щодо поширення друкованого слова; удосконалюються вміння самостійно аналізувати основні події, пов'язані з історією заборонених книг, застосовувати набуті знання з історії у повсякденній діяльності для підготовки публічних виступів, рефератів, аналітичних довідок; нести відповідальність за самостійно прийняті рішення в інтерпретації джерел з історії формування та розвитку книжної культури, взаємин суспільства та політичних, релігійних структур влади.

4. Завдання (навчальні цілі): виробити у студентів вміння аналізувати й узагальнювати історичний матеріал, оцінювати найважливіші події та явища в історії боротьби з людською думкою через аналіз джерельних даних; удосконалити навички знаходити, критично аналізувати, систематизувати і узагальнювати інформацію щодо особливостей політичної, релігійної, моральної складової в країнах, де відбувалася заборона відповідних книг з найдавніших часів до сьогодення; формуються вміння застосовувати набуті знання у повсякденній діяльності для підготовки публічних виступів, аналітичних довідок тощо.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		**Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання**	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)**	**Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни**
Код	**Результат навчання**			
1.1	*Знати* історію виникнення структуризації влади та вироблення нею принципів і норм соціальної поведінки	*Лекція, самостійна робота*	*Індивідуальне завдання (реферат)*	*10%*
1.2	*Знати* основні причини виникнення дозованих свобод, контрольно-цензурних органів	*Лекція, самостійна робота*	*індивідуальне завдання (реферат)*	*5%*
1.3	*Знати* основні джерела та критично аналізувати спеціальну літературу по проблемі	*Лекція, семінарське заняття*	*Усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1*	*10%*
1.4	*Знати* найважливіші факти та події , пов'язаних з історією заборонених книг давньої, середньовічної, нової та новітньої доби	*Лекція, самостійна робота*	*Індивідуальне завдання (есе)*	*5%*

2.1.	*Вміти* виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів щодо сучасних подій, пов'язаних з забороною деяких книг	*Лекція, семінарське заняття, самостійна робота*	*Усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1*	*10%*
2.2	*Вміти* формувати, обґрунтовувати, формулювати власне бачення на проблему заборону людської думки у сучасних умовах	*Лекція, семінар, самостійна робота*	*Усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ2*	*15%*
2.3	*Вміти* здійснювати історичний аналіз впливу суспільно-політичних процесів на намагання позбутися цензури	*Лекція, семінарське заняття, самостійна робота*	*Усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ2*	*15%*
2.4	*Вміти* встановити причинно-наслідковий характер окремих аспектів суспільно-культурного розвитку, розвитку друкованого слова в різні історичні епохи	*лекція, семінарське заняття, самостійна робота*	*Залік*	*10%*
3.1	Уміти вести дискусію, в тому числі з використанням спеціальної термінології, що визначає своєрідність політичного, соціально-економічного і культурного розвитку країн Європи та Азії, ставлення їх до плюралізму думок, розмаїття духовної творчості	*Лекція, самостійна робота*	*Залік*	*10%*
4.1	*Створити і обґрунтувати* прогнози та сценарії сучасних заборон деяких книг на міждержавні та міжнаціональні відносини, розвиток історичної науки, тощо	*Лекція, самостійна робота*	*Індивідуальне завдання (есе)*	*10%*

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.3, 2.1 – 15 балів / 9 балів*.
   Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 2.2, 2.3 – 15 балів / 9 балів.
2. Індивідуальне завдання 1: РН 1.1, 1.2 – 15 балів /9 балів.
   Індивідуальне завдання 2: РН 1.4, 4.1 – 15 балів /9 балів.
3. Робота під час семінарських занять 2 ЗМ: РН 2.2, 2.4– 10 балів/6 балів.
   Робота під час семінарських занять 2 ЗМ: РН 2.2, 2.4– 10 балів/6 балів.
4. Підсумкове контрольне опитування (залік): РН 2.3, 2.4, 3.1 – 20 балів /12 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

- *форма проведення заліку* – усна, *види завдань – завдання, які потребують розгорнутих* відповідей*;*

Оцінюються такі результати навчання студента: вміння встановити причинно-наслідковий характер окремих аспектів суспільно-культурного розвитку людства, розвитку друкованого слова в різні історичні епохи; уміння аргументовано вести дискусію, в тому числі з використанням спеціальної термінології, що визначає своєрідність політичного, соціально-економічного і культурного розвитку країн Європи та Азії, ставлення їх до плюралізму думок, розмаїття духовної творчості

- *мінімальний пороговий рівень залікової оцінки, за якої залік вважається складеним* – **12 балів.**

Необхідна умова допуску до заліку: студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше ніж **48 балів**.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані модульні контрольні роботи, за виконання індивідуальних завдань, а також бали, отримані під час підсумкового оцінювання – заліку).

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції та самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-3, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 4-6.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (усне опитування, контрольні роботи, індивідуальні завдання (реферат, есе) і підсумкове оцінювання (залік).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання – максимум 80 балів; підсумкове оцінювання (залік) – максимум 20 балів.

Змістовний модуль 1 ***Давня історія заборонених книг***			*Змістовний модуль 2* ***Діяльність контрольно-цензурних органів***			**Залік** 20
40 балів (максимум)			***40 балів (максимум)***			
Семінари	Самостійна робота (реферати)	Модульний контроль	Семінари	Самостійна робота (есе)	Модульний контроль	
10 максимум	15 максимум	15 максимум	10 максимум	15 максимум	15 максимум	

СЕМЕСТРОВЕ ОЦІНЮВАННЯ

Упродовж семестру оцінюється робота студента ***під час кожного семінару*** (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1 бал;
- логіка викладення 1 бал;
- використання основної і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал;
- участь у дискусії 1 бал.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час оцінювання індивідуальних завдань (реферат, есе), модульних контрольних робіт, підсумкового оцінювання.

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першій лекції курсу (перша декада вересня). Тематику есе викладач пропонує студентам на першій лекції другого модулю (орієнтовно друга декада жовтня). ***Виконані індивідуальні завдання (реферат та есе)*** студент подає викладачеві не пізніше ніж за тиждень до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема, **Індивідуальне завдання 1** (друга декада жовтня) і **Індивідуальне завдання 2** (орієнтовно до 25 листопада).

Критерії оцінки **Індивідуального завдання 1 (реферат):**

- Точна відповідність темі, чітка і логічна структура, глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція, правильність та охайність оформлення 15 балів;
- тема розкрита неповно, є недоліки у логіці викладу, обмежена джерельна база та обґрунтування 12-14 балів;
- реферат суто компілятивного рівня, допущені фактичні помилки, неточності у використанні спеціальної термінології, використання застарілих джерел й спеціальних праць 9-11 балів;
- реферат описовий або неточна відповідність заявленій темі, відсутні самостійні оцінки і судження, неправильне оформлення 5-8 балів;
- розкритий лише окремий аспект проблеми, відсутні посилання на використані джерела та літературу, наявність граматичних помилок, неправильність оформлення електронного тексту / рукопису 1-4 балів.

Критерії оцінки **Індивідуального завдання 2 (есе):**

1. Оригінальність й аргументованість суджень, залучене широке коло різноманітних джерел, новизна використаних спеціальних досліджень, відображена власна позиція, точність й охайність оформлення 15 балів;
2. Недостатньо аргументована авторська позиція, є недоліки у логіці викладу 13-14 балів;
3. Тема розглядається поверхово, обмежена джерельна база та обґрунтування, неточності у використанні спеціальної термінології, наявність граматичних помилок 9-12 балів
4. Робота переважно компілятивного рівня, неузгодженість у тексті ключових тез і аргументів, відсутні самостійні судження, грубі помилки у використанні спеціальної термінології, посилання на застарілі спеціальні дослідження 5-8 балів;
5. Розкритий лише один окремий аспект теми, відсутні авторські міркування, некоректні висновки або їх відсутність, відсутній список використаних джерел 1-4 балів.

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК),** зокрема, Контрольна робота ЗМ1 (друга декада жовтня) і Контрольна робота ЗМ2 (останній тиждень листопада).

Участь студентів у контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій формі. Завдання контрольної роботи ЗМ1, ЗМ2 містить 15 тестових запитань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК1, МК2 – 15 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (п. 7) від 31 серпня 2018 року.

ПІДСУМКОВЕ КОНТРОЛЬНЕ ОПИТУВАННЯ (ЗАЛІК)

На останній лекції з усього обсягу пройденого і відведеного на самостійну роботу студентів матеріалу проводиться підсумкове контрольне опитування (2 запитання). На заліку студенти мають дати розгорнуту відповідь на два загальні питання, кожне з яких оцінюється в 10 балів.

Критеріями оцінювання відповіді є:

- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми 10;
- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки,проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу 8-9;
- Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки 6-7;
- Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми 4-5;
- Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу 2-3;
- Відповідь має значні помилки, або відсутня 0-1.

Умовою допуску до заліку є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт (отримання не менше 12 балів з 20 можливих за МК1, МК2), виконання індивідуальних завдань (реферат і есе, за які студент має отримати не менше 9 балів за кожне). **Рекомендований мінімум** для допуску до заліку – **48 балів** (тобто не менше 60% від загальної кількості балів, які можливо отримати під час семестрового оцінювання).

Умовою отримання студентом позитивної підсумкової оцінки є досягнення ним не менше 60% від загальної кількості балів, які можливо отримати на залік (не менше 12 із 20).

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	**Підсумковий контроль/ залік**	**Підсумкова оцінка**
Мінімум	*48*	*12*	*60*
Максимум	**80**	**20**	**100**

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни.

Тематичний план лекцій

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Давня історія заборонених книг				
1.	**Тема 1**. Вступ. Заборонені книги: визначення, основні ознаки, специфіка, форми, методи цензури; діяльність державних, релігійних, громадських, партійних радянських органів у забороні книг	2	-	4
2.	**Тема 2.** Релігійні заборонені твори: Апокрифи, Біблія.	2	-	6
3	**Тема 3.** Середньовіччя: Індекс заборонених книг (Index Librorum Prohibitorum)	2	2	
4.	**Тема 4.** Заборонені книги в історії католицтва	2	1	6
5.	**Тема 5.** Слов'янські заборонені книги	2		6
6.	*Контрольна робота 1*		1	4
7.	*Індивідуальне завдання 1*	-	-	4
Змістовий модуль 2. Діяльність контрольно-цензурних органів				
8.	**Тема 6.** Заборонені книги в Росії	4	2	6
9.	**Тема 7.** Цензура в Росії та СРСР. Відділ спеціального зберігання (СРСР)	2	1	4
10.	**Тема 8**. Історія спаленних книг	2	-	6
11.	**Тема 9**. Сучасні заборонені книги	2		4
12.	*Контрольна робота 1*		1	4
13.	*Індивідуальне завдання 2*			6
14.	Підсумкове контрольне опитування		2	
14.	Всього з курсу	**20**	**10**	**60**

Загальний обсяг: 90 год., в тому числі:

Лекцій **– 20** год.
Семінари – **10** год.
Самостійна робота – **60** год.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. ***Бутрин М.*** До історії австрійської цензури // Архіви України. — Ч. 5. — Київ, 1970.
2. Індекс заборонених книг // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 2 : Д — Й. — 744 с.
3. ***Кирієнко О. Ю***. Цензура в Україні // Енциклопедія історії України: у 10 т. - К.: Наукова думка, 2013. — Т. 10: Т — Я. — С. 448.
4. ***Стоян Т.А***. Система політичної цензури в УРСР у 1920-1930 рр.: монографія / Т.А.Стоян. – Київ: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2010.
5. ***Федотова О.О.*** Політична цензура друкованих видань в УСРР-УРСР (1917 – 1990 рр.) – Київ: Парламентське вид-во, 2009.
6. ***Федотова О.*** Цензура політична // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — Київ: Парламентське видавництво, 2011. — С.768.
7. ***Karolides N. J., Bald M., et al.***120 Banned Books: Censorship Histories of World Literature. – Checkmark Books, 2011.
8. ***Karolides N.J.*** Literature suppressed on political grounds; preface by Ken Wachsberger. – New York: Facts On File, 2006.
9. ***Knuth R.*** Libricide: the regime-sponsored destruction of books and libraries in the twentieth century. – Westport, Conn.: Praeger, 2003.
10. ***Ovenden R.*** Burning the books: a history of knowledge under attack. – London: John Murray, 2020.

Додаткові:

1. ***Білокінь С.*** Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917 – 1941 рр.): Джерелознавче дослідженняв 2-х тт. – Т. 1. – Київ, 1999. – 447 с.; Т. 2. – Дрогобич: Коло, 2013. – 1066 с.
2. ***Блюм А.*** Зарубежная литература в спецхране // Иностранная литература. 2009. № 12.
3. ***Горяева Т. М.*** Политическая цензура в СССР. 1917-1991. — Москва: РОССПЭН, 2009. — 407 с.
4. ***Жирков Г. В.*** История цензуры в России XIX-XX века. — Москва: Аспект-Пресс, 2001. — 368 с.
5. ***Зеленов М. В.*** Спецхран и историческая наука в советской России в 1920–1930-е годы // Отечественная история. – 2000. – №2. – С.129-141.
6. Індекс заборонених книг // Українська Релігієзнавча Енциклопедія. URL: https://ure-online.info/encyclopedia/indeks-zaboronenyh-knyg/
7. Індекс заборонених книг // Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Буенос-Айрес, 1959. — Т. 2, кн. 4: Літери Ж — Й. — С. 538-539.
8. Індекс // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ: ВЦ «Академія», 2007. — Т. 1: А — Л. — С. 420.
9. ***Лютова К. В.*** Спецхран библиотеки Академии наук. – СПб., 1999.
10. ***Огієнко І.*** Як Москва нищила волю друку Київської Печерської Лаври. — Тарнів, 1921.
11. Коротка історія цензури / Пер. Я.Чайковський // Часопис "Ї". — Львів, 2004. — Ч. 32. URL: http://www.ji.lviv.ua/n32texts/istorija-cenz.htm
12. A universal history of the destruction of books: from ancient Sumer to modern Iraq / translated from the Spanish by Alfred MacAdam. – New York: Atlas & Co., 2008.

13. ***Bogen David S.*** The Origins of Freedom of Speech and Press // Maryland Law Review. – 1983. – Vol. 42. URL: https://digitalcommons.law.umaryland.edu/mlr/vol42/iss3/3

14. Censorship: a World Encyclopedia / Ed. by D. Jones: Vol. 1-4. – London-New York: Routledge, 2015.

15. History of censorship // Britannica.

URL: https://www.britannica.com/topic/censorship/Censorship-under-a-military-government

16. ***Newth M.*** The Long History of Censorship.

URL: http://www.beaconforfreedom.org/liste.html?tid=415&art_id=475

17. ***Palmer M.*** Book Banning Bans the Future: The Negative Effects of Book Banning Regarding High School Students.

URL: https://academicarchive.snhu.edu/bitstream/handle/10474/2541/ucur2015palmer.pdf?sequence=1&isAllowed=y

18. ***Rosenfeld S.*** Writing the History of Censorship in the Age of Enlightenment // Postmodernism and the Enlightenment / Ed. by D. Gordon. – New York: Routledge, 2001. – P. 117-147.

19. ***Svoboda V.*** Shevchenko and Censorship. The Ukrainian Review. — London, 1961–1962.

*Враховуючи специфіку даної навчальної дисципліни, яка передбачає вивчення історії цензури і заборон щодо друкованих видань у світі, доцільним і необхідним є використання іншомовних джерел та історіографії з метою підготовки компетентних фахівців із навичками компаративного аналізу.